

СПАДКОВІ ВІДНОСИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА КРАЇН ЄС: ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОЗАСТОСОВОЇ ПРАКТИКИ

INHERITANCE RELATIONS UNDER THE LEGISLATION OF UKRAINE AND EU COUNTRIES: SPECIFIC ISSUES OF LAW ENFORCEMENT PRACTICE

Кучер В.О., к.ю.н., доцент,
завідувач кафедри теорії права, конституційного та приватного права
Львівський державний університет внутрішніх справ

Стаття присвячена аналізу чинного законодавства, яке регулює питання недійсності заповіту. Розкрито види недійсних заповітів та сформульовано пропозиції щодо подальшого удосконалення норм Цивільного кодексу України.

Заповіт є одностороннім правочином. Це дія, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків після відкриття спадщини. Заповіт має відповідати вимогам, що пред'являються до правочинів, зокрема щодо форми, змісту, суб'єктного складу, єдності волі та волевиявлення.

Заповіт може визнаватися недійсним внаслідок дефектів суб'єктного складу, дефектів волі, недоліків форми, дефектів змісту або порядку укладення правочину. Недійсність заповіту вказує на ненастання правових наслідків крім тих, що пов'язані з його недійсністю.

Законодавець недостатньо приділив уваги правовій регламентації недійсності заповіту. Єдина стаття 1257 Цивільного Кодексу України (далі - ЦК), яка присвячена окресленим питанням, містить лише окремі підстави його недійсності та не відповідає положенням загальної частини цивільного законодавства щодо загальних вимог чинності правочинів. Тому зазначена стаття потребує деталізації та чіткої визначеності підстав недійсності заповіту.

Заповіт має відповідати загальним правилам дійсності правочину, а саме: зміст заповіту не може суперечити положенням ЦК, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства; заповіт може скласти фізична особа з повною цивільною дієздатністю; заповіт складається особисто заповідачем; волевиявлення заповідача повинно бути вільним і відповідати його внутрішній волі; заповіт вчиняється в письмовій формі, посвідчується нотаріусом або іншими посадовими чи службовими особами.

Враховуючи специфіку заповіту в законодавстві необхідно визначити умови його чинності. З метою недопущення помилок у правозастосовчій практиці у цивільному законодавстві слід зрозуміліше визначити склади нікчемних та оспорюваних заповітів, їх правових наслідків. При цьому необхідно враховувати європейський законодавчий досвід. Нечіткі формулювання закону можуть призвести до дозвольного суддівського тлумачення спадкових норм.

Ключові слова: спадкове право, спадкування, спадкування за законом та заповітом, спадкодавці та спадкоємці, захист прав суб'єктів спадкових відносин, недійсність заповіту, правозастосовча судова спадкова практика.

The article is devoted to the analysis of the current legislation, which regulates the issue of the invalidity of a will. The types of invalid wills are revealed and suggestions for further improvement of the norms of the Civil Code of Ukraine are formulated.

A will is a unilateral deed. This is an action aimed at acquiring, changing or terminating civil rights and obligations after the opening of inheritance. The will must meet the requirements for deeds, in particular, regarding the form, content, composition of subjects, unity of will and expression of will.

A will may be declared invalid due to defects in the subject composition, defects of will, defects in form, defects in content or the procedure for concluding the deed. The invalidity of the will indicates the non-occurrence of legal consequences other than those related to its invalidity.

The legislator did not pay enough attention to the legal regulation of the invalidity of the will. The only article 1257 of the Civil Code of Ukraine, which is devoted to the outlined issues, contains only separate grounds for its invalidity and does not correspond to the provisions of the general part of the civil legislation regarding the general requirements for the validity of transactions. Therefore, the specified article needs to be detailed and clearly defined on the grounds of invalidity of the will.

The will must comply with the general rules of the validity of the deed, namely: the content of the will cannot contradict the provisions of the Civil Code, other acts of civil legislation, as well as the moral principles of society; a will can be made by an individual with full legal capacity; the will is drawn up personally by the testator; the will of the testator must be free and correspond to his inner will; the will is made in writing, certified by a notary or other officials or officials.

Taking into account the specifics of the will, it is necessary to determine the terms of its validity in the legislation. In order to avoid errors in law enforcement practice, the composition of invalid and contested wills and their legal consequences should be more clearly defined in civil legislation. At the same time, it is necessary to take into account the European legislative experience. Unclear wording of the law can lead to arbitrary judicial interpretation of inheritance norms.

Key words: inheritance law, inheritance, inheritance by law and will, testators, heirs, protection of the rights of subjects of inheritance relations, invalidity of a will, law enforcement judicial inheritance practice.

Постановка проблеми. Останнім часом науковці-цивілісти та практикуючі юристи все частіше обговорюють питання системного оновлення цивільного законодавства, зокрема ЦК. Зазначається, що в даний момент існують відповідні правові передумови.

Автори Концепції оновлення ЦК вважають, що здійснення рекодифікації впливає із логіки подальшої трансформації суспільства, зокрема формування реальної й ефективної ринкової економіки як невід'ємної складової громадянського суспільства та євроінтеграційної спрямованості всіх компонентів суспільства [1, с. 5].

Євроінтеграційна спрямованість України виступає сьогодні найсуттєвішим чинником реформ в усіх сферах суспільства. Можна навіть сказати, що основним напрямом рекодифікації ЦК є подальша «європеїзація» кодексу [2, с. 27].

Науковці звертають увагу на доцільність дослідження норм спадкового права та посилення необхідності правової регламентації спадкування засобами міжнародного приватного права [3, с. 139].

Кожна держава повинна створювати доступний механізм спадкування, за яким будь-яка особа могла б вільно розпоряджатися своїм майном на випадок смерті або правом вільно набувати чи відмовляти від набуття спадщини [4, с. 55].

Системних змін та приведення відповідних норм до вимог європейських стандартів вимагає серед інших також книга шоста ЦК «Спадкове право». При цьому значна кількість питань відносин спадкування залишається не вирішеною у розрізі правозастосовчої практики.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Окремі питання спадкового права досліджувалися такими науков-

цями як Л. К. Буркацький, Ю. О. Заїка, І. В. Жилінкова, О. І. Нелін, О. П. Печений, З. В. Ромовська, Є. О. Рябоконт, І. В. Спасібо-Фатеева, Є. І. Фурса, С. Я. Фурса та інші. Але, незважаючи на досягнуті результати у вирішенні практичних та теоретичних питань, пов'язаних зі спадкуванням, значний масив проблем залишається малодослідженим та не достатньо вивченим, у зв'язку з чим потребує подальшої наукової уваги. Це, зокрема, стосується відносин спадкування за заповітом та дотримання вимог щодо його складення.

Тому **метою даної статті** є аналіз чинного національного цивільного законодавства, що регулює питання відносин спадкування; дослідження відносин спадкування у закордонних країнах.

У зв'язку з цим автор поставив перед собою такі **завдання** як проаналізувати правову основу відносин спадкування в Україні та ряді країн Європейського Союзу; дослідити особливості складання заповіту та з'ясувати види недійсних заповітів; запропонувати пропозиції імплементації позитивного європейського досвіду в національне законодавство України у сфері спадкового права.

Виклад основного матеріалу. Поняття «спадкування» розкриває ст. 1216 ЦК. Спадкування – це перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців).

Сукупність правових норм, які регулюють умови і порядок спадкування, є підгалуззю цивільного законодавства, який іменується «спадковим правом» або «правом спадкування» [5, с. 8].

Спадкування – це цілий комплекс самостійних, але водночас взаємопов'язаних між собою правовідносин: правовідносин, що виникають із факту відкриття спадщини; правовідносин, що виникають відносно охорони спадкового майна; правовідносин із факту прийняття чи відмови від спадщини; правовідносин щодо виконання заповіту тощо [6, с. 91].

Як зазначає М. Михайлів перехід прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємців у порядку універсального правонаступництва може здійснюватися у спосіб: спадкування за заповітом, спадкування за законом або спадкування як за законом, так і за заповітом. Спадкування за кожним із цих видів здійснюється після відкриття спадщини за наявності необхідної сукупності юридичних фактів. Так, наприклад, спадкування за заповітом можливе лише за умови наявності складеного заповіту з дотриманням форми і порядку, встановлених законодавством, та прийняття спадщини спадкоємцями [7, с. 23].

Заповіт є одностороннім правочином, а саме дією, спрямованою на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків після відкриття спадщини. Заповіт має відповідати вимогам, що пред'являються до правочинів та зазначені у ст. 203 ЦК, зокрема щодо форми, змісту, суб'єктного складу тощо. Як і будь-який правочин, заповіт може визнаватися недійсним внаслідок дефектів суб'єктного складу (укладення правочину особою, що немає необхідного обсягу дієздатності), дефектів волі (невідповідності волі волевиявленню), недоліків форми, дефектів (незаконності або аморальності) змісту або порядку укладення правочину. Недійсність заповіту вказує на ненастання правових наслідків крім тих, що пов'язані з його недійсністю. При цьому глава 85 ЦК «Спадкування за заповітом», включає лише одну статтю 1257, яка регламентує недійсність заповіту.

Стаття 1257 ЦК не виключає застосування загальних норм § 2 глави 16 ЦК відповідно до встановлених судом обставин, якщо вони узгоджуються з правовими підставами та наслідками нікчемності або недійсності заповіту, зазначеними у ст. 1257 ЦК [8, с. 33-34].

Законодавець недостатньо приділив уваги правовій регламентації недійсності заповіту. Єдина ст. 1257 ЦК, яка присвячена окресленим питанням, містить лише окремі

підстави його недійсності та не відповідає положенням загальної частини цивільного законодавства (ст. 203 ЦК), які визначають загальні вимоги чинності правочинів. Тому ст. 1257 ЦК «Недійсність заповіту», потребує деталізації та чіткої визначеності підстав недійсності заповіту.

Розглядаючи умови дійсності заповіту науковці відзначають, що заповіт має відповідати загальним правилам дійсності правочину, а саме: зміст заповіту не може суперечити положенням ЦК, іншим актам цивільного законодавства, а також моральним засадам суспільства; заповіт може скласти фізична особа з повною цивільною дієздатністю; заповіт складається особисто заповідачем; волевиявлення заповідача повинно бути вільним і відповідати його внутрішній волі; заповіт вчиняється в письмовій формі, посвідчується нотаріусом або іншими посадовими чи службовими особами, вичерпний перелік яких наведено у ст. 1251, 1252 ЦК [5, с. 33-34].

Аналіз цивільного законодавства дає підстави вважати, що усі підстави недійсності заповіту можна поділити на загальні (стосуються недійсності будь-яких правочинів відповідно до § 2 глави 16 ЦК) і спеціальні (підстави недійсності виключно заповітів відповідно до вимог ст. 1257 ЦК). Слід звернути увагу, що такий поділ підстав недійсності заповіту є доволі умовним.

Цивільне законодавство визначає особливості недійсних заповітів, які відповідно до ст. 1257 ЦК можуть бути нікчемними та оспорюваними. Такий поділ недійсних заповітів відповідає поділу недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані, що передбачено у ст. 215 ЦК. Однією з ознак, яка відрізняє оспорюваний правочин (заповіт) від нікчемного є презумпція його дійсності, що діє з моменту вчинення такого правочину (заповіту). Не будучи оспореним в суді, оспорюваний заповіт залишається дійсним і спричиняє правові наслідки, притаманні заповіту.

Відповідно до ст. 5.16 Цивільного кодексу Литовської Республіки (Книга п'ята «Спадкове право») недійсним є заповіт укладений недієздатною в цій галузі особою; вчинений особою з обмеженими можливостями; зміст якого є незаконним або незрозумілим. Заповіт може бути визнаний недійсним з інших підстав визнання правочинів недійсними [9].

Окремі країни ЄС не розмежують недійсні заповіти. Наприклад, недоліки заповітів у Латвії мають наслідок їх оспорення в суді. Відповідно до ст. 786 Цивільного закону Латвії заінтересовані особи можуть вимагати визнання заповіту недійсним повністю або в окремих частинах у випадках: 1) якщо спадкоємець не зміг скласти заповіт; 2) якщо при складанні заповіту не дотримано встановленої форми; 3) коли складання заповіту було досягнуто шляхом тиску чи обману або коли сталася помилка [10].

У Швеції недоліки заповітів мають наслідок їх автоматичну недійсність. Відповідно до гл. 13 Спадкового кодексу Швеції заповіт є недійсним, якщо його було складено під впливом психічного розладу. Якщо спадкодавця примусили скласти заповіт або схилили його до цього через зловживання його нерозумінням, слабкістю волі чи залежним становищем, заповіт є недійсним [11].

Відповідно до ч.1 ст. 1257 ЦК заповіт, складений особою, яка не мала на це права, а також заповіт, складений з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення є нікчемним. Так, до нікчемних слід відносити заповіти, складені недієздатною, малолітньою, неповнолітньою особою (крім осіб, які в установленому порядку набули повну цивільну дієздатність), особою з обмеженою цивільною дієздатністю, представником від імені заповідача.

Нікчемними також є заповіти, складені з порушенням правил про письмову форму, нотаріальне посвідчення або посвідчення особами, уповноваженими на це законом (ст.ст. 1247-1252 ЦК).

Так, апеляційний суд Запорізької області ухвалою від 6.08.2013 відхилив апеляційну скаргу та залишив рішення

суду першої інстанції в силі у справі про визнання заповіту недійсним. Зокрема рішенням Куйбишевського районного суду Запорізької області від 03.04.2013 задоволено позов позивача та визнано недійсним заповіт, посвідчений секретарем Благовіщенської сільської ради Куйбишевського району Запорізької області 26.03.2012. Як убачається з матеріалів справи та встановлено судом, спадкодавець проживав в смт. Куйбишеве, на території якого є державна нотаріальна контора та приватний нотаріус. Тому він для посвідчення заповіту повинен був звернутися до нотаріуса, а не до секретаря виконавчого комітету виконавчого комітету Благовіщенської сільської ради, який посвідчив заповіт всупереч вимогам ст. 1251 ЦК. Визнаючи заповіт недійсним, суд послався на ст. 1257 ЦК, вказавши на порушення вимог щодо його посвідчення [12].

Нікчемними є також заповіти, вчинені за відсутності свідків у випадках, коли їх присутність є обов'язковою (ч. 2 ст. 1248, ст. 1252 ЦК); за присутності осіб, які не можуть бути свідками (ч. 4 ст. 1253 ЦК).

Абсолютно недійсними вважаються заповіти з недоліками підпису. Як зазначено в Узагальненні практики розгляду судами Кіровоградської області цивільних справ про спадкування за 2010-2011 рр., абсолютно недійсним є не підписаний особисто заповідачем заповіт або заповіт, не підписаний іншою особою на його прохання, а також заповіт, підписаний на прохання заповідача особою, яка не мала права його підписувати [13].

До нікчемних також слід відносити заповіти, які порушують вимоги ч. 1 ст. 27 ЦК, відповідно до якої правочини, що обмежують можливість особи мати не заборонені законом цивільні права та обов'язки є нікчемними. Наприклад, нікчемними є заповіти про виникнення у спадкоємця права на спадкування під умовою, що після смерті заповідача ця особа не вступатиме у шлюб з визначеною особою.

Недотримання формальних вимог як підстава недійсності заповітів передбачена у законодавстві країн Європи. Наприклад, відповідно до ст. 2247 Цивільного кодексу Німеччини (Bürgerliches Gesetzbuch - BGB), заповіт у будь-якому випадку повинен бути повністю складений спадкодавцем і підписаний від руки в кінці. Якщо заповідач не дотримується цієї формальної вимоги, це автоматично призводить до юридичної недійсності заповіту [14].

В Угорщині недійсність заповіту спричиняє навіть така формальна підстава як порушення порядкової нумерації заповіту [15].

Відповідно до § 93 Закону про спадщину Естонії заповіт є недійсним на підставах, передбачених Законом про Загальну частину Цивільного кодексу, а також якщо всі розпорядження заповіту є незрозумілими, безглуздими або суперечать одне одному, або якщо заповіт втрачає силу на підставах, передбачених Законом [16].

Незважаючи на можливість визнання судом одностороннього правочину дійсним (ч. 2 ст. 219 ЦК), слід звернути увагу на неможливість відновлення чинності заповіту, який є нікчемним у зв'язку з порушенням вимог щодо його форми та порядку посвідчення. Верховний Суд України у п. 14 постанови Пленуму № 9 від 6.11.2009 «Про судову практику розгляду цивільних справ при визнанні правочинів недійсними» вказав, що норми глави 85 ЦК «Спадкування за заповітом» не передбачають можливості визнання заповіту дійсним.

До оспорюваних заповітів законодавець у ч. 2 ст. 1257 ЦК відносить заповіти у яких волевиявлення заповідача не було вільним і не відповідало його внутрішній волі.

Як зазначає І.В. Граніна в сучасній судовій практиці основною підставою для оспорювання заповітів є порок волі та/або волевиявлення заповідача. У судовій практиці найчастіше зустрічається така підстава оспорюваності заповіту, як вчинення правочину дієздатною

фізичною особою, яка у момент його вчинення не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (ст. 225 ЦК) [17, с. 106-108].

Відповідно до п. 18 постанови Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30.05.2008 «Про судову практику у справах про спадкування» за позовом заінтересованої особи суд визнає заповіт недійсним, якщо він був складений особою, яка через стійкий розлад здоров'я не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

Для встановлення психічного стану заповідача в момент складання заповіту, який давав би підставу припустити, що особа не розуміла значення своїх дій і (або) не могла керувати ними на момент складання заповіту, суд призначає посмертну судово-психіатричну експертизу.

Відповідно до п. 18 зазначеної вище постанови Пленуму Верховного Суду України ще однією підставою визнання заповіту недійсним є складення його під впливом фізичного чи психічного насильства (ст. 231 ЦК), хоча у судовій практиці зустрічаються також випадки недійсності заповіту як такого, що вчинено під впливом помилки (ст. 229 ЦК), обману (ст. 230 ЦК), тяжкої обставини (ст. 232 ЦК).

У підтвердження сказаного можна навести приклад із судової практики у справі про визнання заповіту подружжя недійсним як такого, що вчинено під впливом тяжкої обставини. Так, 21.05.2009 позивач після смерті дружини звернувся до Московського районного суду м. Харкова з позовом про визнання заповіту подружжя недійсним. Зазначений заповіт позивач просив визнати недійсним через те, що він був укладений за ініціативою племінниці позивача на користь її рідної сестри, скориставшись тяжкими для позивача та його дружини обставинами – частковою втратою пам'яті, поганим станом здоров'я, довірою до відповідача, на край невідгідних для нього умов. Позивач – інвалід першої групи, а його дружина з після перенесеного інсульту була прикована до ліжка, потребувала постійної сторонньої допомоги, була визнана інвалідом першої групи.

Суд прийшов до висновку про доведення факту знаходження позивача та його дружини в тяжких обставинах через хворобу, інвалідність першої групи, літній вік, відсутність дітей, які могли б здійснити допомогу, коли вони потребували постійного стороннього догляду. Крім того в судовому засіданні встановлено, що під час укладання заповіту позивач та його дружина знаходились в тяжкому стані, при укладанні заповіту нотаріус зміст заповіту не зачитувала, правові наслідки укладання заповіту подружжя не роз'яснювала і через те, що текст заповіту був написаний від руки, позивач та його дружина через поганий зір його не читали і свої підписи в заповіті вони поставили довіряючи племінниці. Через довіру до племінниці позивач поставив свій підпис разом з дружиною під текстом заповіту не читаючи його.

Визнаючи заповіт недійсним, суд у рішенні послався на ст. 233 ЦК, відповідно до якої правочин, який вчинено особою під впливом тяжкої для неї обставини і на край невідгідних умовах, може бути визнаний судом недійсним незалежно від того, хто був ініціатором такого правочину [18].

У судовій практиці трапляються випадки визнання заповіту недійсним як такого, що посвідчено під впливом помилки. Так, 2.07. 2004 позивачка разом із своїм чоловіком склали заповіт подружжя, відповідно до якого заповідали сину належну їм квартиру. Після смерті чоловіка позивачка мала бажання оформити частину квартири на сина, проте не змогла цього зробити, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 1243 ЦК у разі складення спільного заповіту частка у праві спільної сумісної власності після смерті одного з подружжя переходить до другого з подружжя, який його пережив. У разі смерті останнього право на спадкування мають особи, визначені подружжям

у заповіті. На момент укладення правочину позивачка досягла 78 річного віку, а тому з урахуванням віку, незважаючи на роз'яснення нотаріуса, не зрозуміла природи самого правочину, передбаченого ст. 1243 ЦК – прав та обов'язків, які настають після посвідчення такої дії.

Звернувшись з позовом про визнання заповіту подружжя недійсним, Шевченківський районний суд м. Києва дослідив обставини справи та прийшов до висновку, що заповіт був вчинений під впливом помилки, оскільки позивачка помилялась, укладаючи такий заповіт: заповідаючи квартиру, не мала намірів позбавляти себе права належну їй частку в спільній власності; не мала намірів позбавляти себе права змінити заповіт в разі потреби чи вирішити питання розпорядитися належною їй часткою у майні при житті.

Визнаючи заповіт недійсним за ст. 229 ЦК, у рішенні суд вказав на недійсність заповіту у зв'язку з помилкою, що має істотне значення щодо природи правочину – заповіту, прав позивачки, передбачених законом [19].

В даному випадку більш чіткою є позиція ЦК Республіки Польща, де у ст. 945 міститься положення про те, що заповіт є недійсним, якщо його складено під впливом помилки, що обґрунтовує припущення, що якби заповідач не діяв під впливом помилки, він не склав би заповіту такого змісту [20].

Недійсність заповіту повинні спричиняють лише суттєві його порушення. Відсутність у тексті заповіту напису, що він складався та посвідчувався поза приміщенням нотаріальної контори, виконкому місцевої ради, але в межах нотаріального округу, не є істотною умовою для визнання заповіту недійсним, якщо судом буде встановлено, що форма заповіту відповідає вимогам ст. 1247 ЦК і волевиявлення заповідача було вільним [8].

Описки і інші незначні порушення порядку складання, підписання або посвідчення заповіту не мають бути підставою недійсності заповіту, якщо судом буде встановлено, що вони не впливають на розуміння волевиявлення заповідача.

Так, відповідно до ст. 1721 Цивільного кодексу Греції неправдива або неправильна дата сама по собі не робить автобіографічний заповіт недійсним. Прості дописки на полях або в приписці підписуються заповідачем, в іншому випадку вони вважаються ненаписаними. Підчистки, надписи, подряпини або інші подібні зовнішні дефекти засвідчуються судом, який може на свій розсуд визнати заповіт недійсним повністю або частково [21].

Відповідно до п. 17 постанови Пленуму Верховного Суду України № 7 від 30.05.2008 «Про судову практику у справах про спадкування» право на пред'явлення позову

про недійсність заповіту виникає лише після смерті заповідача. Оспорювання заповіту до цього моменту неможливо, по-перше, через відсутність предмета оспорювання; по-друге, порушення таємниці і свободи заповіту.

Оспорювати нікчемний заповіт не доцільно, оскільки він є недійсним в силу закону та не потребує визнання його таким судом. Проте, як зазначив Верховний Суд України у п. 5 постанови Пленуму № 9 від 6.11.2009 «Про судову практику розгляду цивільних справ при визнанні правочинів недійсними» в разі наявності відповідного спору вимога про встановлення нікчемності правочину підлягає розгляду в судовому засіданні. Такий позов може пред'являтися окремо, без застосування наслідків недійсності нікчемного правочину. У цьому разі в резолютивній частині судового рішення суд вказує про нікчемність правочину або відмову в цьому.

Так, звертаючись до суду з позовом про визнання заповіту нікчемним у зв'язку із порушенням вимог щодо його форми та посвідчення, дослідивши обставини справи та пославшись на ст.ст. 215 та 1257 ЦК, Жовтневий районний суд м. Луганська у рішенні від 13.08.2013 позов позивача задовольнив та вказав на встановлення факту нікчемності заповіту [22].

Встановлювати факт нікчемності заповіту є компетенцією нотаріуса, оскільки він вирішує питання про видачу свідоцтва про право на спадщину. Відмовивши у видачі свідоцтва про право на спадщину, відповідно до Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012, нотаріус на вимогу особи, якій відмовлено у вчиненні нотаріальної дії, зобов'язаний викласти причини відмови в письмовій формі і роз'яснити порядок її оскарження. У такому випадку нотаріус протягом трьох робочих днів виносить постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії, яка може бути оскаржена до суду.

Висновки. Усе вищенаведене дає підстави стверджувати, що чинне цивільне спадкове законодавство, яке регулює питання недійсності заповітів, потребує удосконалення. Враховуючи специфіку заповіту у ЦК (главі 85 «Спадкування за заповітом») необхідно визначити умови чинності заповіту, на що зверталася увага науковцями [23, с. 210]. З метою недопущення помилок у правозастосовній практиці з врахуванням європейського досвіду законодавцю слід зрозуміліше визначити склади нікчемних та оспорюваних заповітів, їх правових наслідків. Нечіткі формулювання закону (наприклад, про нікчемність заповіту, складеного з порушенням вимог щодо його посвідчення – ч. 1 ст. 1257 ЦК) можуть призвести до довільного суддівського тлумачення правових норм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ: Видавничий дім «АртЕк», 2020. 128 с.
2. Довгерт А. С. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. *Право України*. 2019. № 1. С. 27-41.
3. Анікіна Г.В. Особливості спадкування за заповітом за законодавством зарубіжних країн. *Порівняльно-аналітичне право*. 2020. № 1. С. 138-142.
4. Гончарова А.В., Заїка Н.Ю. Порівняльний аналіз історії виникнення та сучасних норм спадкового права України та Німеччини. *Право і суспільство*. 2013. № 6-2. С. 55-59.
5. Спадкове право: навч. посібник / За ред. Нестерцова-Собакарь О.В. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2017. 164 с.
6. Фурса Є. Спадкування з іноземним елементом: порівняльний аспект, теорія і практика. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. № 4 (98). С. 9.
7. Михайлів М. Спадкування за заповітом в умовах ре кодифікації цивільного законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 10. С. 22-26.
8. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування: Лист Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13#Text>
9. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. URL: <https://www.infollex.lt/ta/57542:str5.16#>
10. Latvijas Civilkodekss. URL: <https://likumi.lv/ta/id/90222-civillikums-otra-dala-mantojuma-tiesibas>
11. Sveriges ärvdabalken. URL: <https://lagen.nu/1958:637#K13>
12. Рішення апеляційного суду Запорізької області від 6.08.2013 у справі № 22ц/778/4029/13. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/32876808>
13. Узагальнення практики розгляду судами Кіровоградської області цивільних справ про спадкування за 2010-2011 рр. URL: <http://kra.court.gov.ua/sud1190/150/1541/>
14. Deutsches Bürgerliches Gesetzbuch: URL: <https://dejure.org/gesetze/BGB/2247.html>

15. A hatályos Polgári Törvénykönyv legfontosabb öröklési jogi szabályai. URL: <https://www.sos.hu/vegrendelet/a-hatalyos-polgari-torvenykonv-legfontosabb-oroklesi-jogi-szabalyai/>
16. Kehtetu testament Eesti pärimisõigus. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/P%C3%A4rS>
17. Граніна І. В. Особливості визнання заповіту недійсним: окремі питання судової практики. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 1. Том 1. С. 104-109.
18. Рішення Московського районного суду м. Харкова від 28.07.2009 у справі № 2- 7011/2009 р. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/5484453>
19. Рішення Шевченківського районного суду м. Києва від 9.09.2009 у справі № 2-5023/2009. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/9163086>
20. Kodeks Cywilny RP. URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/kodeks-cywilny-16785996/art-945>
21. Арθρο 1721 ΑΚ. URL: <https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/astikos-kodikas/arthro-1721-astikos-kodikas-idiografi-diathiki>
22. Рішення Жовтневого районного суду м. Луганська від 13 серпня 2013 р. у справі № 2-212/12. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33002466>
23. Сібільова С. М. Умови дійсності заповіту за цивільним законодавством України. *Університетські наук. записки*. 2012. № 3. С. 203-211.